

HZ.PEYGAMBER'İN KARDEŞLİK (MUAHAT) UYGULAMALARI VE GÜNÜMÜZ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Mustafa ÖNDER*

OUR PROPHET'S FELLOWSHIP APPLICATION AND EVALUATION OF THIS TERMS ACCORDING TO NOWADAYS

Öz

İnsanlar birlikte yaşamak zorundadırlar. Bu birliktelik her türlü yardımlaşma ve dayanışmayı da beraberinde getirmektedir. Çünkü bir kişinin yalnız ve başkalarından yardım almadan yaşaması neredeyse imkânsızdır. Kişilerin birbirlerine yapacağı her türlü maddi ve fiziki yardım elbette çok önemli ve değerlidir. Ama asıl yardım, arada hiçbir menfaat ve akrabalık bağı bulunmadan yapılacak manevi destek ve rehberliktir. Her insan hata yapabilir. Hatadan döndürmek için başkalarının desteği gerekir. Dinimizdeki kardeşlik anlayışı ve Peygamberimizin kardeşlik uygulamaları eğitim temeline dayalıdır ve bugün de örnek alınacak niteliktedir. Değerlerimizin hızla aşındığı ve hayatımızın neredeyse tamamen mekanikleştiği bu günlerde, yeniden bir kardeşlik projesini uygulamaya koymak hem toplumsal problemlerimizi çözecek, hem de yeni yetişen nesil için çok iyi bir örnek olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kardeşlik, Hılfu-l Füdul, Ensar Muhacir Kardeşliği, Eğitim, Ebüdderda, Selman-ı Farisi.

Abstract

People have to live with. This association brings all kinds of cooperation and solidarity. Because a person living alone is almost impossible. Financial and physical help each other, of course, all kinds of people who will make a very important and valuable. But the real help, by the way, without any interest and kinship spiritual support and guidance to do. Every human being can make a mistake. Fault requires the assistance of others to return. In our religion, the sense of brotherhood and sisterhood practices of the prophet is exemplary even today. Mechanization rapidly eroded our values and our lives these days is almost completely re-solve our problems in society as a fraternity to implement the Project, as well as a very good example for the new generation will grow.

Key Words: Fellowship, Hılfu-l Füdul, The Fellowship of Ansar Muhajir, Education, Abudderda, Salman-ı Farsi.

---

* Yrd. Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, e-posta: mustafaondersivas@hotmail.com

1. Giriş

İslam dininin hem birey hem de toplum açısından en büyük özelliği renk, dil, ırk ve kabile farkı gözetmeksizin iman eden herkesi kardeş kabul etmesidir. Kur'an-ı Kerim inananların kardeş olduğunu, (Hucurat,49/10) üstünlüğün takvada olduğunu (Hucurat,49/13) sıklıkla vurgulamıştır. Bu kardeşliği gerçekleştiremeyenlerin Peygamber çocukları dahi olsalar aralarında ciddi problemler yaşayabildiklerini Kur'an-ı Kerim ayrıntıları ile bize anlatmaktadır. Hz. Adem'in çocukları Habil ve Kabil (Maide, 5/27-32) ile Hz. Yakub'un çocukları Yusuf ve diğer kardeşleri arasında geçen olaylar (Yusuf Suresi) ibret vericidir. Peygamberimiz de hadislerinde (Tirmizi, Sıfatü-l Kıyame/59; Müslim,Birr/58) ve Veda Hutbesinde ¹ (Sarıçam,2011:91) kardeşliğin önemine dikkat çekerek; kabile asabiyetinin zirvede olduğu Mekke ve Medine toplumundaki kast sistemini tamamen karşılıksız ve Allahın rızasını gözeten bir kardeşlik ve dayanışma anlayışı ile yıkabilmiştir. Makalemizde toplumsal yardımlaşma ve dayanışmanın İslam'daki temel uygulamaları doğrultusunda günümüz sosyal problemlerinin çözümündeki manevi boyutuna, eğitim alanında uygulanacak kardeşlik projesinin yapabileceği katkılara dikkat çekmeye çalıştık.

2.Cahiliye Dönemindeki Durum

Peygamberimiz henüz vahiy almadan genç bir delikanlı iken; Mekke'de kabileler arasında savaşlar olurdu. Sadece haram aylar diye bilinen Zilka'de, Zilhicce, Muharrem ve Recep aylarında bu savaşlar yapılmazdı. Şayet bu aylarda savaş çıkarsa, düzeni bozma ve facirane bir davranış olduğundan "Ficar Savaşı" diye isimlendirilirdi. (Hasan-Çağatay, 1971:114,115) Kureyş ile Hevazin kabilesi arasında böyle bir savaş çıkmış ve dört yıl sürmüştü. Haram aylarda da devam eden bu savaşta Peygamberimiz de yer almış, sadece karşı taraftan atılan okları toplayıp amcalarına vermişti. (Yücel, 2006:33) Peygamberimiz ficar savaşları esnasında ve sonrasında yapılan haksızlıklardan, gasp ve zulümden son derece rahatsızdı. Özellikle dışarıdan ticaret ve hac için gelen yabancıların kızlarına, kölelerine, mallarına Mekke'nin ileri gelenleri tarafından el konulması ve haklarını koruyacak kimselerin, kurumların bulunmaması vicdanları sızlatıyordu. Yemen'in Zebid kabilesinden birisi

---

¹ Veda Hutbesinde Kardeşliğe özel bir vurgu yapan Peygamberimiz şöyle buyuruyor: "Ey İnsanlar! Rabbiniz bir, atanız birdir. Hepiniz Âdem'den türediniz. Âdem ise topraktan yaratılmıştır. Allah katında en makbul olanınız onun emirlerine en çok uyanınızdır." Ahmed b.Hanbel, V/411.

Mekke'ye satmak için bir deve yükü mal getirmişti. Mekke'nin ileri gelenlerinden As b. Vail bu malları satın almış ancak bedelini ödememişti. Yemenli tüccar birçok ileri gelen aileye başvurarak yardım istedi ancak reddedildi. Nihayet Ebu Kubeys dağına çıkarak Kâbe'nin etrafında oturan Kureyş'in ileri gelenlerine okuduğu bir şiir ile uğradığı haksızlığı dile getirdi. Peygamberimiz ve amcası Zübeyr b. Abdülmuttalip hemen harekete geçtiler.

Mekke'nin ileri gelenleri itibarı, tecrübesi ve zenginliği ile herkesin saygı gösterdiği Ben-i Temim kabilesinden Abdullah b. Cüd'an'ın evinde toplandılar. Yemekten sonra aralarında müzakereler yaparak, bundan sonra Mekke'de yerli yabancı hiç kimsenin zulme uğramaması, mazlumların gasp edilen hakları alınıncaya kadar kendilerine yardımcı olunması kararlaştırıldı. (Köksal, 1981:93; Berki-Keskioğlu, 2010:46,47; Yücel,2006:34) Geçmiş dönemlerde Cürhüm ve Katura kabilelerinden Fadl b. Haris, Fudayl b. Vedaa ve Mufaddal b. Fedale isimli üç kişi bir araya gelerek Mekke'de zulmü engellemek üzere yemin etmişlerdi. "Faziletli kişilerin dayanışma yemini" anlamına gelen bu oluşuma "Hılfu-l Füdul" adı verilmişti. (Çetin,2006:46; Yücel,2006:44; Köksal, 1981:94; Hamidullah, 1996:7) Peygamberimiz ve Mekke'nin ileri gelenleri kardeşliği, yardımlaşmayı, zulme engel olmayı ön plana çıkardıkları için bu oluşuma da "Hılfu-l Füdul" denildi.

Hılfu-l Füdul mensupları ilk iş olarak Yemenli Zebid kabilesinden olan tüccarın malını gaspeden As b. Vail'den alarak iade etmek oldu. Sonra Has'am kabilesinden Kâbe'yi ziyaret amacıyla gelen birisinin yanında getirdiği güzel kızını Nübeyh b. Haccac zorla kaçırmıştı. Kızı kaçırılan adam telaşla yardım isterken Mekke'liler kendisine Hılfu-l Füdul'a başvurmasını tavsiye ettiler. Hılfu-l Füdul üyeleri hemen Nübeyh'in evine giderek kızı kurtarıp babasına teslim ettiler. (Köksal, 1981:94-95) Bu tür olaylar cereyan ederken 20 yaşlarında olan Peygamberimiz, risaletle görevlendirildikten sonra Hılfu-l Füdul hakkında : "*Ben, Abdullah b. Cüd'an'ın evinde yapılan bir antlaşmada bulundum ki, bu antlaşmayı güzel ve kızıl tüylü develere değişmem. İslam'da böyle bir antlaşmaya çağrılısam derhal kabul ederim*" (Ahmed b. Hanbel, Müsned I/190,317) buyurmuşlardır.

Hız. Peygamberin biri Mekke'de, diğeri Medine'de olmak üzere iki kez kardeşleştirme (muahat) Projesi uyguladığını biliyoruz. Mekke'de Kureyş kabilesine mensup bazı Müslümanlarla azatlı köleler kardeş yapılmıştı. Hız. Hamza ile Zeyd b. Harise, Ubeyde b. Cerrah ile Salim, Ubeyde b. Haris ile Bilal-ı Habeşi kardeş ilan edilmişti. (Sarıçam, 2011:139 vd; Yıldız, 1992:261) Peygamberimiz Hız. Ali'nin elinden tutarak "*Bu benim kardeşimdir*" diye ilan etmiş ve arkadaşlarına "*Allah*

için ikişer ikişer kardeş olunuz” tavsiyesinde bulunmuştu. Bu uygulama yıllardır kabile kavgaları yapılan Mekke toplumu için gerçekten çok önemli ve köklü bir değişiklikti.

Öte yandan Medine’de de durum farklı değildi. Evs ve Hazreç kabileleri arasındaki kıyasıya mücadele devam ederken, bir gurup Medinelinin Peygamberimizle tanışmasından sonra ve hicretle birlikte Medine toplumunun da bu kardeşlikten nasibini aldığını görüyoruz. (Yücel, 2006:83; Tatlılıoğlu, 2013:288-293) Bütün mallarını ve yakınlarını Mekke’de bırakarak sırf Allahın ve Peygamberin emrini yerine getirmek hassasiyetini gösteren muhacirlere Medineliler (ensar) kucaklarını açmış, ellerindeki bütün imkânları yeni gelen kardeşleri ile paylaşmışlardı. Sosyal barışı tesis etmek ve yerli halk ile gelen misafirleri kaynaştırmak isteyen peygamberimiz, ensar ile muhacirler arasında kardeşlik uygulaması başlatmıştı. Bu uygulama sıradan, rastgele bir uygulama değil, bilinçli, planlı bir projeydi. Ekonomik, ahlaki, eğitim ve sosyal açıdan da çok iyi düşünülmüş bir uygulamaydı. (Yılmaz, 2003:17) Hz. Peygamber Enes b.Malik’in evinde veya Mescid-i Nebevi’de Ensar ve Muhacirin’i topladı ve onları ikişer ikişer kardeş ilan etti. Bunlardan bazıları iki Muhacirin kardeşliği şeklinde, bazıları da Ensar’dan bir kişi ve Muhacirlerden bir kişinin kardeşliği şeklindeydi. Mekkelî müşriklerin Medine halkı arasındaki fitne çıkarma çalışmaları da böylece engellenmiş oluyordu. (Köksal, 1981:108)

Gerçekleştirilen bu projeye göre; kardeşler her türlü maddi-manevi yardımlaşmanın yanında, birbirlerine varis olacaklar, adam öldürenlerin diyetlerini, esir olanların fidyelerini ödeyecek ve Müslümanların aralarını düzeltme mükellefiyetlerini yerine getireceklerdi. Bu yükümlülükler çerçevesinde 90- 100 veya 186 kişinin kardeş ilan edildiği rivayetleri vardır. (Köksal,1981:110; Yıldız, 1992:261) Kur’an-ı Kerim bu kardeşliği şu şekilde övmektedir: *“İman edip de hicret edenler, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad edenler ve muhacirleri barındırıp yardım edenler var ya, işte onların bir kısmı diğer bir kısmının dostlarıdır...”* (Enfal, 8/72)

Muhacirler arasında kardeş ilan edilenlerden bazıları şunlardır:

Hz. Peygamber ile Hz. Ali,

Hz. Ebubekir ile Hz. Ömer,

Hz. Osman ile Abdurrahman b.Avıf veya Talha b. Ubeydullah,

Hz. Hamza ile Zeyd b. Harise,

Zübeyr b. Avvam ile Abdullah b. Mes’ud veya Talha b. Ubeydullah,

Sa'd b. Ebi Vakkas ile Abdurrahman b. Avf,

Ubeyde b. Cerrah ile Salim,

Said b. Zeyd ile Talha b. Ubeydullah,

Ubeyde b. Haris ile Bilal b. Rebah,

Sa'd b. Ebi Vakkas ile Mus'ab b. Umeyr. (Köksal, 1981:109; Berki-Keskioğlu, 2010:212)

Birbirlerine varis olacak kadar samimiyet içeren bu kardeşlik, daha sonra gelen bir ayetle sadece nesep ve hısımlık bağı olanların birbirlerine mirasçı olabileceği şeklinde tahsis edildi. İlgili ayette “ *...Allah'ın kitabına göre akrabalar birbirlerine varis olmaya daha uygundurlar...*” (Enfal, 8/75) buyrulmuştur. Hucurat Suresi'ndeki başka bir ayetle (Hucurat, 49/10) bu kardeşliğin sevgi, şefkat, yardımlaşma ve dayanışma üzerine kurulduğu tasrih edilmiştir.

Muhacirler arasındaki bu kardeşliğin Mekke'de gerçekleştirildiği rivayetleri de mevcuttur. Bu uygulamanın nerede gerçekleştirildiğinden ziyade, amaçlarının önemli olduğunu unutmamalıyız. Mekke'de Peygamberimizin tebliğ görevine başlaması esnasında ve öncesinde kabileler arası çekişmenin yaşandığını ve zaman zaman bu çekişmenin toplum huzuruna zarar verecek boyutlara ulaştığını biliyoruz. Haşim oğulları ve Ümeyye oğulları çekişmesi buna bir örnektir. İslam'ın yayılabilmesi ve taraftar bulması için bu çekişmenin bitmesi ve kabile mensubiyetinden ziyade din kardeşliğinin öne çıkması önemlidir.

Ensar ve Muhacir kardeşliğine gelince: Bunlardan en önemlilerini sıralayacak olursak; Hz. Ebubekir ile Harice b. Zeyd, Abdullah b. Mes'ud ile Muaz b. Cebel, Mus'ab b. Umeyr ile Ka'b b. Malik kardeş ilan edilmişti. Peygamberimiz hicretten sonra yaklaşık beş ay süre ile Ensar ve Muhacirini gözlemlemiş, onları iyice tanımış ve birbiri ile uyuşacak, birbirini dengeleyecek kişileri Mescid-i Nebevi'nin inşası esnasında kardeş ilan etmiştir. (Köksal, 1981:108,109) Yani bu kardeşlik rastgele iki kişinin bir araya gelmesi değil; sosyolojik, psikolojik, ahlaki, ekonomik ve eğitim altyapısı çok iyi düşünülmüş bir kardeşlikti. Eğitimin sosyal ve yaygın boyutunu dikkate aldığımızda (Şişman, 2012:65,81) uygulanan bu projenin önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Bunlar içerisinde Selman-ı Farisi ile Ebu'd Derda'nın kardeşliği her yönü ile bizlere örnek olacak niteliktedir.

3. Örnek Kardeşlikler

Ebüdderda Uveymir b. Sa'lebe Bedir seferi sırasında Müslüman olmuştu. Evinde putlar vardı ve kendisi bulunmadığı bir zamanda üvey kardeşi Abdullah b. Revaha ile Muhammed b. Mesleme evine girerek putunu kırdılar. Eve döndüğünde kırık parçaları toplarken: “Yazıklar olsun sana! Seni kıranlara mani olamadın! “ diyerek putuna sitem ediyordu. Müslüman olan hanımı Ümmüdderda aynı şekilde putun acizliğinden ve kendini dahi koruyamadığından bahsedince, Ebüdderda Peygamberimize gitmeye karar verdi. O sırada Peygamberimizin yanında bulunan Abdullah b. Revaha Ebu'd Derda'nın kendisini görmek için geldiğini zannederek endişelenince, Peygamberimiz: “O Müslüman olmak için geliyor” buyurdular. Müslüman olduktan sonra ticareti bıraktı, kendisini tamamen zühd ve takvaya verdi. Fakih sahabelerden oldu. (Tecrid-i Sarih, I/27, IV/42)

Selman-ı Farisi ilim sahibi, diğer dinleri iyi bilen, çok gezip görmüş ve çok yaşamış birisi idi. İslam'ı kabul eden ilk İran'lı sahabi'dir. Önceleri Mecusi idi, sonra Hıristiyan oldu. Arabistan'a bir kervanla gitti ve Medineli Beni Kurayza Yahudilerinden Osman b. Eşhel'e köle olarak satıldı. Müslüman oldu. (DİA, 36/441-443; Hasan-Çağatay, 1971: 134-141) Peygamberimiz zaman zaman ona danıştırdı. Hendek harbi esnasında hendek kazılarak savunma yapılması fikri ona aitti. Taif kuşatması sırasında İran'da kullanılan mancınık ve debbabe sistemini Peygamberimize önermiş, bu teklifi kabul edilmiş ve kendi yaptığı mancınıklar bu savaşta kullanılmıştır. (Sarıçam, 2011:184,282) Rumca ve İbranice öğrenmiş, Fatiha Suresi'ni Farsça'ya tercüme etmiştir. Peygamberimizin berberidir. Sünni ve Şii'ler tarafından sevilen birisidir. Hz. Ömer döneminde Medain valiliği yapmıştır. Kardeşliği Selman-ı Farisi bir gün Ebu'd Derda'yı ziyarete gitti. Hanımı Ümmü' Derda'yı üstü başı perişan halde gördü ve sebebini sordu. Ümmü'd Derda cevaben: Kardeşin Ebu'd Derda'nın dünya ile alakası kalmadı, geceleri namazla gündüzleri oruçla geçiriyor dedi. Biraz sonra Ebu'd Derda evine geldi, kardeşliğine hoş geldin dedikten sonra yemek hazırlattı. Selman sofraya oturunca Ebu'd Derda'ya sen de gel dedi. Ebu'd Derda oruçlu olduğunu ve yemeyeceğini söyleyince Selman: Sen yemezsen ben de yemem dedi ve birlikte yediler. Geceleyin Ebu'd Derda iki kez namaza kalkmak isteyince Selman-ı Farisi kendisine “Yat uyu” dedi ve o da uyudu. Birlikte sabah namazına kalktılar. Selman Ebu'd Derda'ya şu tavsiyelerde bulundu:

-Senin üzerinde bedeninin hakkı var,

-Rabbinin hakkı var,

-Misafirin hakkı var,

-Ailenin hakkı var,

-Oruç tut ama iftar da et!

-Namaz kıl ama ailenin yanına da git!

-Her hak sahibine hakkını ver!

Birlikte sabah namazının sünnetini kıldılar ve farzı kılmak için mescide gittiler durumu Peygamberimize anlattılar. Peygamberimiz cevaben: “*Selman doğru söylemiş ve doğru yapmış!*” buyurdular. (Tirmizi, Sünen 4/609) Peygamberimizin burada onayladığı davranış; kardeş ilan edilen iki kişinin birbirini dengelemesi ve eğitmesidir. Sadece maddi yardım yapmanın kardeşlik olmadığı, asıl kardeşliğin rehberlik ve yol göstermek olduğudur. İbadette aşırılığın ve dünyayı terk etmenin doğru bir davranış olmadığı Selman-ı Farisi tarafından Ebu'd-Derda'ya hatırlatılmış, Peygamberimiz de Selman'ın bu görüşünü onaylamıştır.

Ebu'd Derda ile ilgili nakledilen şu olay da manidardır: Bir defasında yoldan geçerken kalabalığın birisine hakaret edip tartakladığını görür ve onlara sorar;

-Bu kişinin suçu nedir?

-Çok günahkâr ve asi biridir.

-Peki, bu kişi bir kuyuya düşseydi çıkarır mıydınız?

-Elbette çıkarırdık.

-Öyleyse günah çukuruna düşen bu kardeşinize hakaret etmeyin, elinden tutun çıkarın, yanlışlarını söyleyin, öğüt verin ve sizi günaha düşmekten koruyan Allah'a şükredin.

-Sen ona kızıp, buğzetmiyor musun?

-Hayır, ben ona değil, onun işlediği kötülüğe kızıyorum. Eğer terk ederse kardeşimdir.

Konuşulanları duyan adam ağlamaya başladı ve tövbe etti. (Alpsoy, 2009:80) Bu olayda, hatalı olan kişilerle irtibatı kesmenin yanlışlığına vurgu yapılmaktadır. Toplumda hatasız insan bulmak neredeyse imkânsızdır. Hepimizin az-çok eksiği, kusuru vardır. Hatalı bir kişi, yardım almadan, doğruyu görmeden bu hatasından kurtulamayabilir. Hataları düzeltmenin, eğitebilmenin, doğru ve iyi olanı gösterebilmenin, öğüt verebilmenin, yardım edebilmenin tek çaresi iletişim içinde olabilmektir. Bu kapıyı kapatırsak kendi kendimizi tecrit etmiş oluruz.

Peygamberimizin her sabah namazından sonra ashabına “rüya gören var mı?” diye sorması, varsa yorumlaması, eğer yoksa kendi rüyasını anlatması (Tecrid-i Sarih,V/595-600) bir nevi psikolojik yardım olup, aynı zamanda herkesle iletişimi canlı tutmaya iyi bir örnektir.

Hz. Ömer döneminde yaşandığı söylenen bir hadise kardeşlik konusunda önemli mesajlar içeriyor: Hz. Ömer ile aralarında kardeşlik bulunan biri Şam’a göç etmişti. Ömer halife olunca Medine’ye gelen kervanları geceleri denetler, ihtiyaçlarını sorar ve güvenli bir şekilde konaklamalarını sağlardı. Bir defasında Şam’dan gelen bir kervanı ziyaret ettiğinde kardeşliğini sormuştu. Kervandakilerden onu tanıyanlar: Kardeşin şeytan’a kardeş oldu, yoldan çıktı, içkiye müptela oldu dediler. Bu haber Hz. Ömer’i çok üzdü ve o kimselere: Dönerken mutlaka bana uğrayın, sizinle kardeşliğime bir mektup göndereceğim dedi. Mü’min Suresi’nin ilk ayetlerini (Mü’min, 40/1-5) ve ikaz edici bazı sözlerini yazıp adamlara teslim etti. Kervandakiler mektubu kardeşliğine ulaştırınca açıp okudu, ağlayarak şöyle söyledi: “Allah doğruyu buyurdu, Ömer de bana bu doğru yolu göstermeye vesile oldu”. (Hani, 1980:165,166)

Kardeşliğe vurgu yapan Hucurat Suresi’ndeki ayette geçen “*Fe aslihu beyne ehavaykum*” (Hucurat, 49/10) (kardeşlerinizin arasını düzeltin) ifadesi üçüncü şahıslara sorumluluk yüklemektedir. Yani iki kişinin kardeş olması ve birbirini dengelemesi için üçüncü şahıs ya da kurumların aracı olması, öncülük etmesi gerekmektedir. Kur’an’da bir yandan, insanların kardeş olarak ve aynı inançta yaratılmalarının mümkün olduğu ancak ibret almamız için bunun gerçekleşmediğinden bahsedilirken, (Hucurat, 49/13; En’am, 6/35; Ra’d, 13/31) diğer yandan “*kardeş olunuz*” denilmesi manidardır. Demek ki C. Allah kan kardeşliğimizden ziyade; birbirimizi eğitmemiz, yardımlaşmamız ve davranışlarımızla kardeş olmamızı istemektedir. Ayette geçen “*li tearefu*” (tanışmanız için) ifadesi böyle bir dayanışmayı ve rehberliği de içermektedir. Hz. Musa Firavunla mücadele esnasında dilindeki problem dolayısı ile Allah’tan kendisine bir yardımcı verilmesini istemiş, güzel konuşma yeteneğine sahip kardeşi Harun yardım etmek için görevlendirilmiştir. (Taha 20/24-37)

Peygamberimizin hadis-i şeriflerinde kardeşliğin nasıl olması gerektiğini görebiliriz: “*Kul din kardeşine yardımcı olduğu sürece, Allah da onun yardımcısı olur*”. (Müslim, Zikir/38) “*Mü’minler birbirini sevmeye, birbirlerine karşı sevgi ve merhamet göstermeye tek bir beden gibidir. O bedenin bir organı acı çektiği zaman, bedenin diğer organları da uykusuzluk ve yüksek ateş çekerler*”. (Buhari, Edeb/27) “*Müslüman Müslüman’ın kardeşidir. Ona zulmetmez, onu zalimlere terk etmez. Kim*

bir Müslüman'ı bir sıkıntıdan kurtarırsa, Allah da onu kıyamet gününde bir sıkıntıdan kurtarır. Kim bir Müslüman'ın kusurunu örterse, Allah da kıyamet günü onun bir kusurunu örter." (Müslim, Birr/58; Buhari, Mezalim/3) Hadis-i Şeriflerde daha ziyade manevi yönün öne çıkması, sosyal ve ahlaki konulara vurgu yapılması önemlidir. Peygamberimiz kardeşlik, sevgi ve hoşgörü konusunda sadece tavsiyelerde bulunmakla kalmamış, bu hususları yaşantı haline getirmiştir. (Kılıç, 1998:49)

Zahir adında bir sahabi vardır. Fiziki olarak çirkin olan ve bu yüzden psikolojik problemler yaşayan Zahir, toplumdan uzak çölde yaşamaktadır. Oradan getirdiği malları Medine pazarında satmaktadır. Bir gün Peygamberimiz pazarda mal satan Zahir'in arkasından yaklaştı ve elleriyle gözünü kapatarak "*köle satıyorum*" diye seslendi. Zahir Peygamberimize "*beni bu çirkin ve sakat halimle kim ne yapsın, ben değersiz biriyim*" deyince Peygamberimiz : "*Hayır! Yemin olsun ki sen Allah ve Rasulü yanında çok kıymetlisin*" buyurdular. (Tirmizi, Şemail-i Şerif/257) O günden sonra Zahir kendi ile barıştı, sosyalleşti ve Medine halkı arasına karıştı. Peygamberimizin bu uygulaması manevi destek ve psikolojik yardım konusunda örnek almamız gereken önemli bir davranıştır.

Genel kardeşlik uygulamasını eğitim özel'ine indirgeyecek olursak: Bu konuda çok güzel bir örnekle karşı karşıyayız. "*Her Çocuk Özeldir*" isimli bir Hint filmi okuldaki kardeşlik, yardımlaşma ve rehberlik konusunu işlemektedir. Disleksi ² hastası olan Ishaan normal okulda başarılı olamayınca ailesi tarafından yatılı bir okula verilir. Burada yürüme engelli arkadaşı Rajan'ın desteği ve resim öğretmeni Nikumbh'un ondaki yeteneği keşfetmesi ve iyi bir rehberlik yapması neticesinde Ishaan çok iyi bir ressam olur. Bizim okullarımızda da Ishaan'lar vardır ve bu çocuklar keşfedilmeyi, ellerinden tutulmayı beklemektedirler. Gardner'in "çoklu zekâ kuramı" nın (Bacanlı, 2011:160-166; Aydın,2011:248,249; Özden, 2009:109-112) revaçta olduğu günümüzde, hepimizin böyle öğrenciler için yapabileceği bir şeyler mutlaka vardır. Yine Hint yapımı olan "*3 Idiots*" filmi ve "*Sol Ayağım*" ³ isimli kitap konu ile ilgili önemli örnek oluşturmaktadır. Dayanışma, yardımlaşma, birlikte çalışma örgün ve yaygın eğitimin amaçları arasındadır. (Şişman, 2012:315)

² Disleksi: Dinleme, konuşma, okuma, yazma, akıl yürütme ve matematik yeteneklerinin kazanılmasında ve kullanılmasında önemli güçlüklerle kendini gösteren bir öğrenme bozukluğu. Bkz: www.bilkent.edu.tr/disleksi.html , 11.10.2012.

³ Christy Brown, *Sol Ayağım*, Çev: Z.Elif Çakmak, Arion Yayınevi, İstanbul 1997.

4.Sonuç

Toplumların huzur ve barış içinde yaşamaları, problemlerini çözmeleri büyük ölçüde eğitime bağlıdır. Birlik, beraberlik ve kardeşlik duygularının kazanılması da eğitimle mümkündür. Genelde bütün dinlerin, özelde İslam dini'nin kardeşlik konusuna büyük önem verdiğini görüyoruz. Kur'an-ı Kerim'den ve Peygamberimizin uygulamalarından kardeşliğin hem maddi, hem de manevi boyutlarıyla eğitim temelli gerçekleştirilmesi gerektiğini anlıyoruz. İyi gününde insanların başkasına fazla ihtiyacı olmaz. Asıl yardım ve kardeşlik kötü gününde, ihtiyacı varken, darda kaldığında gereklidir. Yere düşen birisine yapılacak en güzel yardım elinden tutup kaldırmaktır. Bu yardımı manevi konuları da kapsayacak şekilde genişleterek yakınlarımıza, komşularımıza, kardeş kabul ettiğimiz kişilere yapmak hem dünyevi hem de uhrevi anlamda bizi mutlu edecektir.

Bugün toplumun her kesiminde ciddi problemler yaşamaktayız. Evde, apartmanda, okulda, işyerinde bedenlerimiz yakın ama gönüllerimizle uzak durumdayız. Sanayi toplumunda duygular, değerler maalesef hızla aşınmakta; insanlar yalnızlaşmakta ve tüketme arzularımız kamçılanarak hep daha fazlasını istemekteyiz. Kardeşlik konusunun basın-yayında, hutbe ve vaazlarda, her türlü sosyal etkinlikte çok sık gündeme geldiğini, ancak uygulama konusunda fazla bir mesafe alınmadığını görüyoruz. Peygamberimizin uyguladığı kardeşlik; mahallede, esnaf arasında, apartmanda, işyerlerinde, okullarda, özellikle özürlü vatandaşlarla sağlıklı olanlar arasında, kimsesiz yaşlılarla onlarla ilgilenebilecek gençler arasında, hâsılı toplumun tüm kesimlerinde uygulanacak örnek bir projedir. Eğitim sadece örgün olarak gerçekleşmez; yaygın eğitim de tarihte ve günümüzde önemini korumaktadır. Örtük programın öğrencilere yapabileceği duyuşsal ve sosyal katkılar göz ardı edilemez. Eğitimin her türünde yardımlaşma, dayanışma ve birlikte çalışma hedef olarak belirlenmiştir. Aşırılıkları olan öğrenciler birbirleri ile kardeş yapılabilir ve birbirlerini dengeleyebilirler. Çalışkan öğrenciler daha az çalışkanlarla, maddi durumu iyi olanlar olmayanlarla, dengeli ve iyi davranışlı olanlar olmayanlarla, kötü alışkanlıkları olanlarla olmayanlar eşleştirilebilir ve birbirlerini tamamlayabilirler. Öğretmenlerin ve idarecilerin farkına varamayacağı birçok problem arkadaşlar vasıtası ile öğrenilebilir. Sokak çocuklarına, terör örgütü sempatizanlarına dahi bu tür bir yaklaşımla sahip çıkabiliriz. Psikolojik ve manevi problem yaşayan kişiler için bu uygulamayı devreye sokabiliriz.

Köylerde ve mahallelerde bu proje için kurulacak bir komisyonla işe başlanabilir. İmam, muhtar, varsa bir sağlık personeli ve emniyet mensubu, öğretmen, mutlaka uzman bir bayan eleman ve esnaftan oluşacak bu komisyon, öncelikle maddi-manevi ihtiyacı olanları belirler. Sonra gönüllüler tespit edilir ve eşleştirme yapılarak uygulama başlar. Neler yapılacağı, nasıl yapılacağı konusunda uzmanlardan destek alınabilir. Müftülüklerde bulunan Aile Büroları bu projeye destek verebilirler. Buralarda görev yapan personel özel eğitim almış ve tecrübe edinmiş kişilerdir. Sadece maddi yardım söz konusu olmadığı için cami merkezli bir organizasyon daha verimli olabilir. İmam-Hatipler sürekli halkla iç içe oldukları için çevreyi ve ihtiyacı olanları iyi bilirler. Faaliyetler için cami müstemilatında bulunan mekânlar kullanılabilir. Gerektiğinde ilgili resmi kurumlarla ortak çalışmalar yapıp, destekleri alınabilir. Bu durum koordinasyonu da sağlamış olur.

Günümüzde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, Sosyal Hizmetler Müdürlüğü, Aile Bakanlığı birimleri bu işi yapıyor diye aklımıza gelebilir. Resmi organizelerin vatandaşlara tam ve adaletli olarak ulaşamayan bir cephesi her zaman vardır. Devam eden uygulamada zaman zaman yanlışlıklar olabilmekte, hatır, gönül devreye girebilmekte ve daha ziyade maddi yardım ön plana çıkmaktadır. Hâlbuki vatandaşlarımızın maddi yardım kadar manevi yardıma ve rehberliğe de ihtiyaçları vardır. Ama bu ihtiyaçlarını kime, nasıl ileteceklerini bilememekte, en önemlisi de manevi ve psikolojik destek gerektiren sıkıntılarını paylaşma konusunda güven problemi yaşamaktadırlar. Özellikle yaşlılar, sokak çocukları kendileri ile ilgilenildiğini bilmekten dahi mutlu olacaklardır. Sadece namaz için camilere gelen ve diğer vakte kadar ne yapacağını, nasıl vakit geçireceğini bilemeyen ciddi sayıda yaşlı nüfusun olduğu bilinmektedir. Sahipsiz çocuklar için her çocuğun ortak paydası olan sportif faaliyetlerle işe başlanabilir. Böyle bir kardeşlik projesi sosyal barışın kalıcılığına, dayanışmaya, eğitimin yaygınlaşmasına, ayrımcılığın yok olmasına zemin hazırlayacak ve en önemlisi, her türlü manevi bağımızın zayıfladığı, koptuğu, sosyal hayatımızın mekanikleştiği günümüzde, yeni yetişen nesillere çok iyi bir örnek olacaktır. Daha da önemlisi, sanayi toplumunun yaşadığı problemleri çözecek, çocuklarımızı teknolojinin esiri yapmayacak, özgür düşüncelerini sağlayacak, değerlerimizi içselleştirmiş, üreten, rekabet edebilen nesiller yetiştirecek bir eğitim programı oluşturabilmektir.

Kaynaklar

- Alpsoy, S. (2009). *H.z.Muhammed'in Arkadaşları*, Gelenek Yayınları: İstanbul.
- Aydın, A. (2011). *Eğitim Psikolojisi (Gelişim-Öğrenme-Öğretim)*, Pegem Akademi Yayınları: Ankara.
- Bacanlı, H. (2011). *Eğitim Psikolojisi*. Pegem Akademi Yayınları: Ankara.
- Berki, A.H- Keskiöğlü, O. (2010). *H.z.Peygamber ve Hayatı*, DİB Yayınları: Ankara.
- Brown, C. (1997). *Sol Ayağım*. Ter: Z.Elif Çakmak. Arion Yayınevi: İstanbul.
- Buhari, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail (1981). *Sahihu-l Buhari*, Çağrı Yayınları: İstanbul.
- Çetin, A. (2006). *Örneklerle Peygamberimiz*, Ensar Neşriyat: İstanbul.
- Diyanet İslam Ansiklopedisi*, (2009). "Selman-ı Farisi" Maddesi, C.36, s.441-443, TDV Yayınları: İstanbul.
- Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi* (1992). Ed: Hakkı Dursun Yıldız, Çağ Yayınları: İstanbul.
- Hamidullah, M. *İslam'a Giriş* (1996). Ter: Cemal Aydın, TDV Yayınları: Ankara.
- Hani, M. b. A. (1980). *Adab*, Ter: Ali Hüsrevoğlu, Emek Matbaacılık: İstanbul.
- İbn-i Hanbel, Ahmed b. Muhammed (1981). *Müsned*, Çağrı Yayınları: İstanbul.
- İbn-i Hişam (1971). *Es-Siretü-n Nebeviyye* (Hz. Muhammed'in Hayatı). Ter: İzzet Hasan- Neşet Çağatay, AÜİF Yayınları: Ankara.
- Kılıç, R. (1998). "Peygamberliğin Gerekliliği ve Peygamberimizin Örnekliliği" , *H.z.Peygamberin Hayatından Davranış Modelleri*, TDV Yayınları: Ankara.
- Köksal, M.A. (1981). *İslam Tarihi*, Şamil Yayınevi: İstanbul.
- Kur'an-ı Kerim Meali* (2009). DİB Yayınları: Ankara.
- Müslim, Ebu-l Hüseyin Müslim b. El Haccac (1981). *Camius-Sahih*, Çağrı Yayınları: İstanbul.
- Özden, Y. (2009) *Öğrenme ve Öğretme*, Pegem Akademi Yayınları: Ankara.
- Riyazüs-Salihin*, (1987). DİB Yayınları: Ankara.

- Sarıçam, İ. (2011). *Hız.Muhammed ve Evrensel Mesajı*. DİB Yayınları: Ankara.
- Şişman, M. (2012) *Eğitim Bilimine Giriş*, Pegem Akademi Yayınları: Ankara.
- Tatlılıoğlu, D. (2013) *Göç Sosyolojisi Açısından Hicret*, Asitan Yayıncılık: Sivas.
- Tecrid-i Sarih* (1980). DİB Yayınları: Ankara.
- Tirmizi, Ebu İsa Muhammed (1981). *Sünen*, Çağrı Yayınları: İstanbul.
- Yılmaz, H. (2003) *Din Eğitimi ve Sosyal Barış*, İnsan Yayınları: İstanbul.
- Yücel, İ. (2006). *Peygamberimizin Hayatı*, DİB Yayınları: Ankara.